

Смерницький Дем'ян Вікторович,
доктор юридичних наук, старший дослідник,
заступник директора ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто питання щодо виконання норм, встановлених у нормативних документах сфери технічного регулювання. Зазначено, що суб'єкт господарської діяльності, якщо хоче продемонструвати якість та безпечність своєї продукції споживачу, застосовує на добровільній основі національні стандарти, в яких встановлені відповідні вимоги до продукції. Обов'язковими національні стандарти стають у разі посилання на них у нормативно-правових актах. Юридична відповідальність настає при введенні в обіг або реалізації продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, норм, правил і зразків (еталонів) щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки.

Ключові слова: *нормативні документи, технічне регулювання, стандарт, кодекс ustalеної практики, технічні умови, юридична відповідальність.*

Нормативний документ, відповідно до ст. 1 Закону України “Про стандартизацію”, – це документ, що встановлює правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів [1].

Згідно зі ст. 6 Закону до нормативних документів належать національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації, та стандарти, кодекси ustalеної практики і технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію [1].

Стандарт – це нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Кодекс ustalеної практики – це нормативний документ, що містить рекомендації щодо практик чи процедур проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування або експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів.

А технічні умови – це нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги [1].

Метою стандартизації відповідно до ст. 4 Закону [1] в Україні є: забезпечення відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню; керування різноманітністю, застосовність, сумісність, взаємозамінність об'єктів стандартизації; забезпечення раціонального виробництва шляхом застосування визнаних правил, настанов

і процедур; забезпечення охорони життя та здоров'я; забезпечення прав та інтересів споживачів; забезпечення безпечності праці; збереження навколишнього природного середовища і економія всіх видів ресурсів; усунення технічних бар'єрів у торгівлі та запобігання їх виникненню, підтримка розвитку і міжнародної конкурентоспроможності продукції.

Стаття 23 Закону [1] визначає, що національні стандарти та кодекси усталеної практики застосовуються на добровільній основі, крім випадків, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами.

Тобто виконання норм, встановлених у національних стандартах та кодексах усталеної практики, прийнятих національним органом стандартизації, є необов'язковим. Якщо суб'єкт господарської діяльності хоче продемонструвати якість та безпечність своєї продукції споживачу він, як правило, застосовує на добровільній основі національні стандарти та кодекси усталеної практики, в яких встановлені відповідні вимоги до продукції, про що інформує споживача, зазначаючи на маркуванні продукції чи в документації відповідний нормативний документ.

Як наведено вище, обов'язковими національні стандарти та кодекси усталеної практики стають у разі посилання на них у нормативно-правових актах. Переважно такими нормативно-правовими актами є технічні регламенти, які відповідно до ст. 1 Закону України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності” є нормативно-правовими актами, де визначаються характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим [2].

Водночас підприємства, установи та організації можуть розробляти та вводити в дію стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови, які застосовуються на добровільній основі. У разі застосування таких нормативних документів суб'єкти господарювання теж інформують споживача, вказуючи їх назву на маркуванні та в документах на продукцію.

Як зазначають О.С. Семерак та І.О. Семерак, юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, що полягає в застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм. Єдиною підставою для юридичної відповідальності є склад правопорушення. Якщо поведінка суб'єкта не має ознак правопорушення, то ця особа не підлягає юридичній відповідальності [3].

Заразом адміністративна відповідальність настає за вчинення адміністративних проступків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. У нашій країні адміністративним проступком визначається протиправне винне діяння, яке посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яке законодавством передбачено адміністративну відповідальність [3].

Відповідно до ст. 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за введення в обіг або реалізацію продукції, яка не відповідає вимогам стандартів [4].

Введення в обіг (випуск на ринок України, також – з ремонту) або реалізація продукції (крім харчових продуктів), яка не відповідає вимогам стандартів, норм, правил і зразків (еталонів) щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки

(крім випадків, передбачених законодавством України), – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадян – власників підприємств чи уповноважених ними осіб від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Також накладання визначеного штрафу на посадових осіб, громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, передбачено ст. 168¹ – за виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил, ст. 170 – за недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції [4].

Кримінальна відповідальність є найбільш жорстким видом відповідальності. Вона настає за вчинення кримінального правопорушення. Кримінальний кодекс України 2001 р. по-новому визначив поняття кримінального правопорушення – як передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [3].

У сфері технічного регулювання передбачена кримінальна відповідальність відповідно до ст. 227 Кримінального кодексу України [5]. Умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, тобто такої продукції, що не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим нормативно-правовими актами, якщо такі дії вчинені у великих розмірах, – караються штрафом від трьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Цивільна відповідальність – це відповідальність, яка настає за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором або заподіяння шкоди в позадоговірних відносинах. Вона буває у сфері майнових і особистих немайнових відносинах. Головний її принцип – повна компенсація заподіяної шкоди, інколи доповнюється й штрафними санкціями [3].

Господарський кодекс України [6] також визначає правові норми щодо технічного регулювання у сфері господарювання (ст. 15, ст. 268, ст. 269 та ст. 270) [6, с. 396–397].

Так, відповідно до ст. 15 Кодексу [6] у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови.

Застосування стандартів, кодексів усталеної практики чи їх окремих положень є обов'язковим для:

суб'єктів господарювання, якщо обов'язковість застосування стандартів чи кодексів усталеної практики встановлено нормативно-правовими актами;

учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилення на певні стандарти чи кодекси усталеної практики;

виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні [6].

У разі виготовлення продукції на експорт, якщо угодою (контрактом) визначено інші вимоги, ніж ті, що встановлено технічними регламентами, дозволяється застосування положень угоди (контракту), якщо вони не суперечать

законодавству України в частині вимог до процесу виготовлення продукції, її зберігання та транспортування на території України.

Крім того, ст. 268 Кодексу [6] зокрема визначено, що якість товарів, що поставляються, повинна відповідати стандартам, технічним умовам (у разі наявності), іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів.

Номери та індекси стандартів, технічних умов (у разі наявності) або іншої документації про якість товарів зазначаються в договорі. Якщо зазначену документацію не опубліковано у загальнодоступних виданнях, її копії повинні додаватися постачальником до примірника договору покупця на його вимогу.

У разі поставки товарів більш низької якості, ніж вимагається стандартом, технічними умовами (у разі наявності) чи зразком (еталонам), покупець має право відмовитися від прийняття і оплати товарів, а якщо товари уже оплачені покупцем, – вимагати повернення сплаченої суми.

Якщо поставлені товари відповідають стандартам або технічним умовам (у разі наявності), але виявляться більш низького сорту, ніж було зумовлено, покупець має право прийняти товари з оплатою за ціною, встановленою для товарів відповідного сорту, або відмовитися від прийняття і оплати поставлених товарів.

У разі, якщо покупець (одержувач) відмовився від прийняття товарів, які не відповідають за якістю стандартам, технічним умовам (у разі наявності), зразкам (еталонам) або умовам договору, постачальник (виробник) зобов'язаний розпорядитися товарами у десятиденний строк, а щодо товарів, які швидко псуються, – протягом 24 годин з моменту одержання повідомлення покупця (одержувача) про відмову від товарів. Якщо постачальник (виробник) у зазначений строк не розпорядиться товарами, покупець (одержувач) має право реалізувати їх на місці або повернути виробникові. Товари, що швидко псуються, підлягають в усіх випадках реалізації на місці [6].

Аналізуючи ст. 268 Кодексу [6], слід зазначити, що встановлена норма стосовно надання до примірника договору покупця на його вимогу копії стандартів, технічних умов (у разі наявності) або іншої документації про якість товарів визначена некоректно. Адже, якщо товар виготовлено відповідно до національних стандартів, то право власності таких стандартів належить державі. Згідно зі ст. 25 Закону України “Про стандартизацію”, забороняється повністю чи частково видавати, відтворювати з метою розповсюдження і розповсюджувати як офіційні видання будь-які національні стандарти, кодекси усталеної практики та розроблені національним органом стандартизації каталоги або їх частини на будь-яких носіях інформації без дозволу національного органу стандартизації чи уповноваженої ним особи [1]. Право видавати, відтворювати та розповсюджувати зазначені документи належить Національному органу стандартизації (Державне підприємство “Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості”). Тобто постачальник не має права надавати копії зазначених стандартів.

Отже, у Кодексі [6] необхідно визначити стандарти за винятком національних стандартів.

Стаття 269 Кодексу зокрема визначає, що строки і порядок встановлення покупцем недоліків поставлених йому товарів, які не могли бути виявлені при звичайному їх прийманні, і пред'явлення постачальникові претензій у зв'язку з недоліками поставлених товарів визначаються законодавством відповідно до цього Кодексу [6].

Стандартами, технічними умовами (у разі наявності) або договором щодо товарів, призначених для тривалого користування чи зберігання, можуть передбачатися більш тривалі строки для встановлення покупцем у належному порядку зазначених недоліків (гарантійні строки). Сторони можуть погодити в договорі гарантійні строки більш тривалі порівняно з передбаченими стандартами або технічними умовами (у разі наявності).

Постачальник (виробник) гарантує якість товарів загалом. Гарантійний строк на комплектуючі вироби і складові частини вважається рівним гарантійному строку на основний виріб, якщо інше не передбачено договором або стандартами, технічними умовами (у разі наявності) на основний виріб [6].

Комплектність товарів, що поставляються, визначено ст. 270 Кодексу [6]. Зокрема, товари повинні поставлятися комплектно відповідно до вимог стандартів, технічних умов (у разі наявності) або преїскурантів. Договором може бути передбачено поставку з додатковими до комплекту виробами (частинами) або без окремих, не потрібних покупцеві виробів (частин), що входять до комплекту.

Якщо комплектність не визначено стандартами, технічними умовами (у разі наявності) або преїскурантами, вона в необхідних випадках може визначатися договором.

Здійснивши аналіз встановлених норм у Кодексі України про адміністративні правопорушення [4], Кримінальному кодексі України [5] щодо юридичної відповідальності, передбаченої стосовно безпечності та якості продукції, а також Господарському кодексі України [6] стосовно технічного регулювання у сфері господарювання, необхідно зазначити таке.

Як наведено вище, у Кодексі України про адміністративні правопорушення [4] за введення в обіг або реалізацію продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил, а також за недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції встановлено адміністративну відповідальність. На наше переконання, у Кодексі необхідно встановлювати норми щодо невідповідності продукції “нормативним документам”, що визначені в Законі України “Про стандартизацію” [1].

У Кримінальному кодексі України [5] передбачена відповідальність за умисне введення в обіг небезпечної продукції, яка не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим нормативно-правовими актами. На нашу думку, Кодекс [5] необхідно доповнити нормою щодо відповідальності за умисне введення в обіг небезпечної продукції, яка не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, не лише встановленим нормативно-правовими актами а і встановленим нормативними документами (національними стандартами), які прийняті національним органом стандартизації, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами (переважно технічними регламентами).

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності” [2] технічне регулювання визначено як правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов’язкових вимог до характеристик продукції або пов’язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю). Правове регулювання здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, а статтями 15, 268, 269 та 270 Господарського кодексу України [6] передбачено застосування стандартів, кодексів ustalеної практики та технічних умов, які згідно із Законом України “Про стандартизацію” [1] є нормативними документами. Тобто постає питання проведення досліджень з визначення відмінностей між нормативно-правовими актами та нормативними документами, в тому числі дослідження поняття “нормативних документів, які застосовуються на добровільній основі”, та внесення відповідних змін і доповнень до законодавства стосовно технічного регулювання безпечності та якості продукції.

Крім того, законодавець не розмежує відповідальність за невиконання норм, встановлених у національних стандартах та кодексах ustalеної практики, прийнятих національним органом стандартизації від невиконання норм, встановлених у стандартах, кодексах ustalеної практики та технічних умовах, прийнятих підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію. На наше переконання, національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації, встановлюють вимоги стосовно безпечності та якості до продукції, яка визначена потенційно більш небезпечною для споживачів та навколишнього середовища. Тому відповідальність за невиконання норм, встановлених у зазначених нормативних документах, повинна бути більш сувора в порівнянні з нормами, встановленими в стандартах, кодексах ustalеної практики та технічних умовах, прийнятих підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. № 31. Ст. 1058.
2. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. № 14. Ст. 96.
3. *Семерак О.С., Семерак І.О.* Основи теорії походження держави та права: навч. посібник. URL: https://pidru4niki.com/2008021559031/pravo/yuridichna_vidpovidalnist_pidstavi_vidi_tsili (дата звернення: 07.06.2021).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 7 грудня 1984 року № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122294.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України, 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
7. *Смерницький Д.В.* Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. К., 2020. 636 с.

REFERENCES

1. On Standardization: Law of Ukraine of June 5, 2014 No 1315-VII. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR). 2014. No 31. P. 1058 [in Ukrainian].

© Smernytskyi Demian, 2021

2. On Technical Regulations and Conformity Assessment: Law of Ukraine of January 15, 2015 No 124-VIII. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR). 2015. No 14. P. 96 [in Ukrainian].

3. *Semerak, O.S., Semerak, I.O.* Fundamentals of the theory of the origin of the state and law: textbook. URL: https://pidru4niki.com/2008021559031/pravo/yuridichna_vidpovidalnist_pidstavi_vidi_tsili (Date of Application: 07.06.2021) [in Ukrainian].

4. Code of Ukraine on Administrative Offenses: as of December 7, 1984 No 8073-X. Bulletin of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. 1984. Appl. to No 51. Art. 1122294 [in Ukrainian].

5. Criminal Code of Ukraine: as of April 5, 2001 No 2341-III. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. No 25–26. Art. 131 [in Ukrainian].

6. Commercial Code of Ukraine of January 16, 2003 No 436-IV. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. No 18, 19–20, 21–22. Art. 144 [in Ukrainian].

7. *Smernytsky, D.V.* (2020) Administratyvno-pravove rehulyuvannya naukovo-tekhnichnoyi diyal'nosti v Ukrayini. "Administrative and Legal Regulation of Scientific and Technical Activities in Ukraine": thesis ... Doct. Sci. (Law): 12.00.07. K. 636 p. [in Ukrainian].

UDC 343.3:006

Smernytskyi Demian,
Doct. Sci. (Law), Senior Researcher,
Co-Director of the State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

LEGAL RESPONSIBILITY FOR OFFENSES IN THE FIELD OF TECHNICAL REGULATION

Research article considers the issue of compliance with the norms established in the normative documents in the field of technical regulation. It is established that an economic entity, if it wants to demonstrate the quality and safety of its products to the consumer, it applies on a voluntary basis the national standards in which the relevant product requirements are set. National standards become mandatory if they are referred to in regulations. Administrative liability in the field of technical regulation arises for committing administrative offenses under the Code of Ukraine on Administrative Offenses for the introduction or sale of products that do not meet the requirements of standards, norms, rules and samples (standards) for safety, quality, completeness and packaging, and also for the performance of works, provision of services to citizens-consumers that do not meet the requirements of standards, norms and rules, for non-compliance with standards and technical conditions for transportation, storage and use of products. Criminal liability in accordance with the Criminal Code of Ukraine arises for the deliberate introduction into circulation (release on the market of Ukraine) of dangerous products, i.e. such products that do not meet the requirements for product safety established by regulations, if such actions are committed in large quantities. Civil liability arises for non-performance or improper performance of obligations under the contract or damage in non-contractual relations. It happens in the field of property and personal non-property relations.

Keywords: normative documents, technical regulation, standard, code of established practice, technical conditions, legal responsibility.

Отримано 11.10.2021

© Smernytskyi Demian, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.3\(53\).12](https://doi.org/10.36486/np.2021.3(53).12)

Issue 3(53) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>